

Egyezmény a fogyatékossgal élő személyek jogairól

Terjesztés: Általános

2014. május 22.

Eredeti nyelv: angol

Fogyatékos Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság

Tizenegyedik ülészak

2014. március 31.–április 11.

2. számú általános kommentár(2014)

9. cikk: Hozzáférhetőség

I. Bevezetés

1. A hozzáférhetőség előfeltétel a fogyatékossgal élő személyek számára az önálló élethez és a társadalomban való teljes és egyenlő részvételhez. A fizikai környezethez, közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz (beleértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket) továbbá a nyilvánosság számára elérhető egyéb létesítményekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés nélkül a fogyatékossgal élő személyeknek nem lenne egyenlő esélye a saját társadalmukban való részvételre. Nem véletlen, hogy az hozzáférhetőség az egyik alapelv, amelyre a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény épül (3. cikk (f) pont). A fogyatékossgal élő személyek mozgalmainak történeti érvelése, hogy a fizikai környezethez és a tömegközlekedési eszközökhöz való hozzáférés a fogyatékossgal élő személyek számára a szabad mozgás előfeltétele, amit az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 13. cikke és a Polgári és politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 12. cikke biztosít. Hasonlóképpen, az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférés előfeltétele a vélemény és a kifejezés szabadságának, amit az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 19. cikke és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 19. cikkének 2. bekezdése garantál.

2. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 25. cikkének (c) pontja rögzíti, hogy minden állampolgárnak joga van arra, hogy az egyenlőség általános feltételei alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhessen. E cikk rendelkezései szolgálhatnak alapul a hozzáférési jog legfontosabb emberi jogi egyezményekbe való beültetéséhez.

3. A faji megkülönböztetés valamennyi formájának megszüntetésére vonatkozó nemzetközi egyezmény mindenki számára garantálja a nyilvánosság számára nyitott helyekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés jogát, például: közlekedés, szállodák, éttermek, kávézók, színházak és parkok (5. cikk (f) pont). Ezáltal precedens jött létre a nemzetközi emberi jogi keretrendszerben, hogy a hozzáférésre való jogot önálló jognak tekintsek. Igaz, hogy a különböző faji vagy etnikai csoportok esetében a nyilvánosság számára nyitott helyekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés korlátozását az előítéletes hozzáállás és az erőszak alkalmazására való hajlandóság okozta a hozzáférhető helyek használatának megakadályozása során. Ezzel szemben a fogyatékossgal élő személyek műszaki és környezeti – leginkább épített környezeti – akadályokkal szembesülnek, mint például lépcsők az épületek bejáratánál, liftek hiánya a többemeletes épületekben és hozzáférhető formátumú információ hiánya. Az épített környezet mindig a társadalmi, kulturális fejlődéshez, valamint a szokásokhoz kapcsolódik, így elsősorban társadalom hatása alatt áll. Az ilyen mesterséges akadályok gyakran sokkal inkább az információ és a műszaki know-how hiányából erednek, mint arra vonatkozó tudatos akaratból, hogy megakadályozzák a fogyatékossgal

élők hozzáférését a nyilvánosság számára nyitott helyekhez és szolgáltatásokhoz. A fogyatékossgal élők számára jobb hozzáférhetőséget lehetővé tevő politikák bevezetése érdekében meg kell változtatni a fogyatékossgal élőkkel kapcsolatos hozzáállást a megbélyegzés és a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem érdekében, mégpedig folyamatos oktatási erőfeszítések, a tudatosság erősítése, kulturális kampányok és kommunikáció révén.

4. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya és a faji megkülönböztetés valamennyi formájának megszüntetésére vonatkozó nemzetközi egyezmény a hozzáféréshez való jogot egyértelműen a nemzetközi emberi jogok részeként határozzák meg. A hozzáférhetőséget a hozzáféréshez való jog szociális szempontja fogyatékossg-specifikus megerősítésének kell tekinteni. A Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény a hozzáférhetőséget mint az egyik alapvető elvét tartalmazza – alapvető előfeltétele az állampolgári, polgári, politikai, gazdasági, szociális és kulturális jogok fogyatékossgal élő személyek általi hatékony és egyenlő élvezetének. A hozzáférhetőséget nemcsak az egyenlőség és a megkülönböztetés-mentesség összefüggéseiben kell tekinteni, hanem a társadalomba való befektetés módjaként és a fenntartható fejlődési menetrend szerves részeként is.

5. Jóllehet a különböző emberek és szervezetek mást értenek az infokommunikációs technológia (IKT) alatt, általánosan elismert, hogy az IKT egy gyűjtőfogalom, amely magában foglal minden információs és kommunikációs eszközt vagy alkalmazást és azok tartalmát. Ez a meghatározás magában foglalja a hozzáférési technológiák széles körét, rádiót, televíziót, műholdakat, mobiltelefont, vezetékes hálózatot, számítógépet, hálózati hardvert és szoftvert. Az IKT jelentősége abban a képességében rejlik, hogy szolgáltatások széles körét nyitja meg, átalakítja a meglévő szolgáltatásokat és nagyobb keresletet teremt az információhoz és tudáshoz való hozzáférésre, különösen az olyan negligált vagy kirekesztett csoportok, mint a fogyatékossgal élő emberek esetében. A (2012-ben Dubaiban elfogadott) nemzetközi távközlési szabályozás 12. cikke rögzíti a fogyatékossgal élő személyek jogát a nemzetközi távközlési szolgáltatásokhoz való hozzáférésre, figyelembe véve a Nemzetközi Távközlési Unió (ITU) vonatkozó ajánlásait. E cikk rendelkezései alapul szolgálnak a részes államoknak nemzeti jogszabályi kereteinek megerősítéséhez.

6. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága a fogyatékossgal élő személyekről szóló 5. számú általános kommentárában (1994) felidézte az államok kötelezettségét arra, hogy végrehajtsák az ENSZ általános szabályait a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének megteremtése érdekében.¹ Az általános szabályok kiemelik a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz való hozzáférés jelentőségét a fogyatékossgal élő személyek esélyegyenlőségének megteremtése érdekében. A fogalmat az 5. szabály fejt ki, és a fizikai környezethez való hozzáférést és az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférést az államok intézkedéseinek kiemelt területeként jelöli meg. A hozzáférhetőség jelentősége levezethető a Gazdasági, Szociális és Kulturális Bizottság 14. számú, az egészség elérhető legmagasabb szintjéhez való jogról szóló általános kommentárából (2000) is (12. bek.). A Gyermekjogi Bizottság a fogyatékossgal élő gyermekek jogairól szóló 9. számú általános kommentárában (2006) hangsúlyozta, hogy a tömegközlekedési és egyéb létesítmények, kormányzati épületek, bevásárlóközpontok és szabadidős létesítmények fizikai hozzáférhetőségének hiánya komoly tényező a fogyatékossgal élő gyermekek marginalizálódása és kirekesztése tekintetében, és jelentősen veszélyezteti a szolgáltatásokhoz való hozzáférésüket, beleértve az egészségügyet és az oktatást (39. bek.). A Gyermekjogi Bizottság a hozzáférhetőség fontosságát megismételte a gyermek pihenéshez, szabadidőhöz, játékhöz, szabadidős tevékenységekhez, kulturális élethez és művészethez való jogáról szóló 17. számú általános kommentárában (2013) is.

7. A 2011-ben az Egészségügyi Világszervezet és a Világbank által az eddigi legszélesebb konzultáció keretében és a fogyatékossg területén működő több száz szakember aktív bevonásával kiadott *Világjelentés a fogyatékossgáról (Összefoglaló)* hangsúlyozza, hogy az épített környezet, a közlekedési rendszerek és az információ és a kommunikáció gyakran nem hozzáférhető a fogyatékossgal élő emberek számára (10. o.). A hozzáférhető közlekedés hiánya megakadályozza a fogyatékossgal élő személyeket egyes alapvető jogaik, mint például az álláskereséshez való joguk vagy az egészségügyi ellátáshoz való joguk élvezetében. A hozzáférhetőségre vonatkozó jogszabályok végrehajtásának szintje sok országban még mindig alacsony, és a fogyatékossgal élők az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségének hiánya miatt a szólásszabadság jogának gyakorlásától gyakran meg vannak fosztva. Még azokban az országokban, ahol siketek számára jelnyelvi tolmácsszolgáltatás érhető el, a képzett tolmácsok száma általában túl alacsony ahhoz, hogy megfeleljen az egyre növekvő keresletnek. Továbbá nagyon megdrágítja a szolgáltatás igénybevételét az, hogy a tolmácsoknak

¹ 48/96. számú közgyűlési határozat, melléklet.

egyéniileg kell utazniuk az ügyfelekhez.,Az értelmi és pszichoszociális fogyatékossgal élők, valamint a siketvak személyek augmentatív és alternatív kommunikációs módok hiányában akadályokkal szembesülnek, amikor információhoz és kommunikációhoz próbálnak hozzáférni. Akadályokkal szembesülnek az előítéletek és a szolgáltatásokat nyújtó, nem megfelelően képzett személyzet miatt is.

8. A Nemzetközi Távközlési Unió által a Global Initiative for Inclusive Information and Communication Technologies-zel együttműködve 2011-ben kiadott, a *Televízió hozzáférhetővé tétele* című jelentés rávilágít arra, hogy az egy milliárd, valamilyen fogyatékossgal élő ember jelentős része képtelen élvezni a televízió audiovizuális tartalmát. Ennek oka az ilyen szolgáltatások eléréséhez szükséges tartalom, információ és/vagy eszközök hozzáférhetőségének hiánya.

9. Az általános IKT közösség a Genfben 2003-ban tartott Világ Információs Társadalom Csúcstalálkozó óta elismeri a hozzáférhetőséget. A fogyatékossgal élők közössége által bevezetett és támogatott koncepciót beépítették a Csúcstalálkozó által elfogadott Elvi Nyilatkozatba, amely a 25. pontjában kijelenti, hogy „a fejlődésre vonatkozó globális ismeretek megosztása és erősítése fokozható a gazdasági, társadalmi, politikai, egészségügyi, kulturális, oktatási és tudományos tevékenységekre vonatkozó információhoz való méltányos hozzáférés akadályainak eltávolításával, és azzal, hogy lehetővé teszi a nyilvános információhoz való hozzáférést, többek között az egyetemes tervezéssel és segítő technológiák alkalmazásával”.²

10. A fogyatékossgal élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság a hozzáférhetőséget kulcskérdések tekintette a részes államokkal – azok első jelentéseinek áttekintéséről – folytatott mind a 10 interaktív párbeszéd során, mielőtt megszövegezte a jelenlegi általános kommentárt. Az ezen jelentésekre vonatkozó valamennyi záró következtetés ajánlásokat tartalmaz a hozzáférhetőséggel kapcsolatban. Általános kihívás volt a hozzáférhető ségi szabványok és a kapcsolódó jogszabályok gyakorlati végrehajtását biztosító megfelelő nyomon követési mechanizmus hiánya. Egyes részes államokban a nyomon követés a helyi hatóságok feladata volt, amelyek azonban nem rendelkeztek a műszaki ismeretekkel és emberi és anyagi erőforrásokkal a hatékony végrehajtás biztosításához. A másik gyakori kihívás az érintett feleknek nyújtott képzés hiánya volt, valamint a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek nem elégséges bevonása a fizikai környezethez, közlekedéshez, információhoz és kommunikációhoz való hozzáférés biztosításának folyamatába.

11. A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság is foglalkozott a hozzáférhető ség kérdésével a joggyakorlatában. A *Nyusti és Takács v. Magyarország* ügyben (1/2010. számú közlemény, 2013. április 16-án elfogadott vélemény) a Bizottság arra a véleményre jutott, hogy a nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló minden szolgáltatásnak hozzáférhetőnek kell lennie a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 9. cikkével összhangban. A részes államot felhívta, hogy biztosítsa a vak személyek hozzáférést a bankjegykiadó automatákhoz (ATM-ekhez). A Bizottság többek között azt javasolta, hogy a részes állam állapítson meg „minimumszabályokat a magán pénzügyintézmények által nyújtott banki szolgáltatások látássérült és egyéb károsodással rendelkező személyek általi hozzáférése; ... hozzon létre olyan jogszabályi keretet, amely konkrét, végrehajtható és időhöz kötött viszonyítási pontokat határoz meg a magán pénzügyintézetek által a korábban nem hozzáférhető banki szolgáltatások hozzáférhetővé tétele érdekében tett fokozatos módosítások és korrekciók nyomon követésére és értékelésére; ... és biztosítsa, hogy minden újonnan beszerzett ATM és egyéb banki szolgáltatás teljes mértékben hozzáférhető legyen a fogyatékossgal élők számára” (10.2. (a) bek.).

12. Ezen előzmények és azon tény alapján, hogy a hozzáférhető ség valóban elengedhetetlen előfeltétel a fogyatékos személyek számára ahhoz, hogy teljes körűen és egyenlően részt vehessenek a társadalomban és hatékonyan élvezzék az összes emberi jogukat és alapvető szabadságukat, a Bizottság szükségesnek tartja, hogy általános kommentárt fogadjon el az Egyezmény hozzáférhető ségről szóló 9. cikkével kapcsolatban, összhangban az eljárási szabályaival és az emberi jogi egyezményekkel foglalkozó testületek kialakult gyakorlatával.

II. Normatív tartalom

13. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény 9. cikke kimondja, hogy „a fogyatékossgal élő személyek önálló életvitelének és az élet valamennyi területén történő teljes körű

² Lásd: „Elvi nyilatkozat: Az információs társadalom építése: globális kihívás az új évezredben” – elfogadta Világ Információs Társadalom Csúcstalálkozó az első ülésén, Genf, 2003-ban (WSIS-03/GENEVA/DOC/4-E), 25. bek.

részvételének lehetővé tétele érdekében a részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek, hogy másokkal azonos alapon biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek számára a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz, – beleértve az információs és kommunikációs technológiákat és rendszereket, valamint más, nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló lehetőségekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférést, mind városi, mind vidéki területeken”. Fontos, hogy a hozzáférhetőséget a maga teljességében kell érteni, amely magában foglalja a fizikai környezetet, a közlekedést, az információt és kommunikációt, és a szolgáltatásokat. A hangsúly többé nem az épületek, a közlekedési infrastruktúra, a járművek, az információ és kommunikáció, és a szolgáltatások tulajdonosának jogi személyiségén és állami vagy magánjogi jellegén van. Mindaddig, amíg az áruk, termékek és szolgáltatások nyilvánosan hozzáférhetőek vagy rendelkezésre állnak, azoknak hozzáférhetőnek kell lenniük mindenki számára, függetlenül attól, hogy azok állami hatóság által vagy magánvállalkozás tulajdonában vannak hogy állami hatóság által vagy magánvállalkozás nyújtja-e őket. A fogyatékossgal élő személyek számára egyenlő hozzáférést kell biztosítani minden nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló áruhoz, termékhez és szolgáltatáshoz oly módon, amely biztosítja a hatékony és egyenlő hozzáférésüket, és tiszteletben tartja a méltóságukat. Ez a megközelítés a hátrányos megkülönböztetés tilalmából ered; a hozzáférés megtagadása diszkriminatív intézkedésnek kell tekinteni, függetlenül attól, hogy az elkövető állami vagy magánjogi jogalany. Hozzáférhetőséget kell biztosítani minden fogyatékossgal élő személynek, függetlenül a károsodása jellegétől és bármilyen megkülönböztetéstől mentesen, úgymint faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb állapot, jogi vagy társadalmi státusz, nemi alap vagy életkor. A hozzáférhetőséget különösen figyelembe kell venni a fogyatékossgal élő személyekkel kapcsolatos nemi és életkori alapú szempontoknál.

14. Az Egyezmény 9. cikke egyértelműen rögzíti, hogy a hozzáférhetőség a fogyatékossgal élő személyek számára az önálló életvitel, a társadalomban való teljes körű és egyenlő részvétel, és az összes emberi jog és alapvető szabadság másokkal azonos alapon történő korlátlan élvezetének előfeltétele. A 9. cikk a meglévő emberi jogi egyezményekben gyökerezik, így például a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 25. cikk (c) pontjában (közhivatali tisztség viseléséhez való jog az egyenlőség általános feltételei alapján), valamint a faji megkülönböztetés valamennyi formájának megszüntetésére vonatkozó nemzetközi egyezmény 5. cikk (f) pontjában (nagyközönség céljára szolgáló minden olyan hely vagy szolgáltatás igénybeviteléhez való jog). Amikor ezt a két alapvető emberi jogi egyezményt elfogadták, az internet, amely drámaian megváltoztatta a világot, még nem létezett. A fogyatékossgal élő személyek jogairól egyezmény a 21. század első emberi jogi egyezménye, amely foglalkozik az IKT-hoz való hozzáféréssel; de e tekintetben nem teremt új jogokat a fogyatékossgal élő személyek számára. Emellett az egyenlőség fogalma a nemzetközi jogban is megváltozott az elmúlt évtizedekben: a fogalmi váltás a formális egyenlőségről a tényleges egyenlőségre történt, aminek hatása van a részes államok feladataira. Az államok hozzáférhetőség biztosítására vonatkozó kötelezettsége alapvető eleme az egyenlőség jogok tiszteletben tartására, védelmére és teljesítésre vonatkozó új kötelezettségnek. A hozzáférhetőséget ezért a fogyatékossgal konkrét szempontjából való hozzáféréshez való jog összefüggéseiben kell figyelembe venni. A fogyatékossgal élő személyek hozzáféréshez való jogát a hozzáférhetőségi szabványok szigorú végrehajtása biztosítja. A nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló meglévő tárgyakhoz, létesítményekhez, árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés akadályait fokozatosan és rendszeresen és – ami még fontosabb –, folyamatos nyomon követés mellett el kell távolítani a teljes hozzáférhetőség elérése céljából.

15. Az egyetemes tervezés szigorú alkalmazásának minden új áru, termékre, szolgáltatásra, technológiára és szolgáltatásra biztosítania kell a teljes, egyenlő és korlátlan hozzáférést minden lehetséges fogyasztók számára, beleértve a fogyatékossgal élő személyeket, oly módon, ami teljes mértékben figyelembe veszi a velük született méltóságot és a sokszínűséget. Hozzá kell járulnia az egyén egyik helyről a másikba való mozgása akadálytalan láncolatának létrehozásához, beleértve az adott tereken belüli, akadályoktól mentes mozgást. A fogyatékossgal élő személyeknek és a többi használatnak képesnek kell lennie akadálytalanul mozogni az akadálymentes utcákon, felszállni alacsony padlós járművekre, hozzáférni az információhoz és kommunikációhoz, belépni egyetemesen tervezett épületekbe és azokban mozogni, szükség esetén technikai segédeszközökkel és élő segítséggel. Az egyetemes tervezés alkalmazása nem szünteti meg automatikusan a technikai segédeszközök szükségességét. Egy épületben a tervezés kezdeti szakaszától való alkalmazása segít abban, hogy a kivitelezés sokkal kevésbé költséges legyen: egyáltalán nem biztos, hogy az épület hozzáférhetővé tétele a kezdettől fogva sok esetben megnöveli a teljes építési költséget, illetve más esetekben csak minimálisan növeli. Másrészt a későbbi kiigazítások költsége, ami egy épület hozzáférhetővé tétele érdekében merül fel, egyes esetekben jelentős lehet, különösen bizonyos történelmi épületek esetében. Míg az egyetemes tervezés kezdeti alkalmazása gazdaságosabb, az akadályok későbbi felszámolásának lehetséges költségére

nem lehet kifogásként hivatkozni, hogy fokozatosan elkerüljék a hozzáférhetőség akadályai megszüntetésének kötelezettségét. Az információhoz és kommunikációhoz (beleértve az IKT-t) való hozzáférhetőséget is a kezdetektől kell megvalósítani, mert az internet és az IKT későbbi módosításai növelhetik a költségeket. Éppen ezért sokkal gazdaságosabb a kötelező IKT hozzáférhetőségi paramétereket beépíteni a tervezés és gyártás legkorábbi szakaszaitól kezdve.

16. Az egyetemes tervezés alkalmazása a társadalmat hozzáférhetővé teszi minden emberi lény számára, nemcsak a fogyatékossgal élő személyek számára. Emellett jelentős az is, hogy a 9. cikk kifejezetten a részes államok kötelezettségévé teszi a hozzáférhetőség biztosítását mind városi, mind vidéki területeken. A bizonyítékok szerint a hozzáférhetőség általában jobb a nagyobb városokban, mint a távoli, kevésbé fejlett vidéki területeken, bár a kiterjedt városiasodás néha újabb akadályokat hozhat létre, amik megakadályozzák a fogyatékossgal élő személyek hozzáférését különösen az épített környezethez, a közlekedéshez és a szolgáltatásokhoz, valamint a kifinomultabb információs és kommunikációs szolgáltatásokhoz a sűrűn lakott, nyüzsgő városi területeken. A hozzáférést a természeti és kulturális örökséghez mint a fizikai környezet részéhez, ahova a nyilvánosság beléphet és amit élvezhet, mind a városi, mind a vidéki területeken biztosítani kell a fogyatékossgal élő személyek számára.

17. A 9. cikk 1. bekezdése megköveteli, hogy a részes államok azonosítsák és felszámolják a hozzáférhetőség előtti akadályokat és korlátokat többek között az alábbiak vonatkozásában:

(a) épületek, utak, közlekedés és más bel- és kültéri létesítmények, így iskolák, lakóházak, egészségügyi létesítmények és munkahelyek;

(b) információ, kommunikáció és egyéb szolgáltatások, köztük az elektronikus szolgáltatások és segélyhívó szolgáltatások.

A fent említett egyéb bel- és kültéri létesítmények közé tartoznak a bűnüldöző hatóságok, bíróságok, börtönök, szociális intézmények, a társadalmi interakció területei és a rekreációs, kulturális, vallási, politikai, sport és bevásárló létesítmények. Az egyéb szolgáltatások közé tartoznak a postai, banki, távközlési és információs szolgáltatások.

18. A 9. cikk 2. bekezdése meghatározza, hogy a részes államoknak milyen intézkedéseket kell tennie a nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló létesítmények és szolgáltatások hozzáférhetőségére vonatkozó minimális nemzeti szabványok fejlesztésére, kihirdetésére és végrehajtásának nyomon követésére. Ezeknek a szabványoknak összhangban kell lennie a többi részes állam szabványaival ahhoz, hogy biztosítsák az interoperabilitást a fogyatékossgal élő személyek mozgásszabadsághoz és az állampolgárság szabadságához (18. cikk) fűződő jogának keretein belül. A részes államok kötelesek továbbá intézkedéseket tenni annak biztosítására, hogy a nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló létesítményeket és szolgáltatásokat biztosító magánjogi jogalanyok figyelembe vegyék a hozzáférhetőség valamennyi aspektusát a fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában (9. cikk 2. bek. b)).

19. Mivel a hozzáférhetőség hiánya gyakran az elégtelen ismeretek és műszaki know-how következménye, a 9. cikk kötelezi a részes államokat, hogy valamennyi érdekelt fél számára biztosítsanak képzést a fogyatékossgal élő személyek esetében felmerülő hozzáférhetőségéről (2. bek. c)). A 9. cikk nem próbálja felsorolni az érdekelt feleket; bármilyen kimerítő felsorolásnak tartalmaznia kell az építési engedélyeket, műsorszolgáltatási és IKT engedélyeket kiadó hatóságokat, mérnököket, tervezőket, építészeket, várostervezőket, közlekedési hatóságokat, szolgáltatókat, a tudományos közösség tagjait, továbbá a fogyatékossgal élő személyeket és azok szervezeteit. A képzést nemcsak azoknak kell nyújtani, akik árukat, szolgáltatásokat és termékeket terveznek, hanem azoknak is, akik ténylegesen előállítják. Ezen túlmenően: a fogyatékossgal élő személyek közvetlen részvételének megerősítése a termékfejlesztésben javítaná a meglévő igényeinek megismerését és a hozzáférhetőség vizsgálatok hatékonyságát. Végeredményben az építkezésen a kivitelező az, aki az egy épületet hozzáférhetővé teszi vagy nem. Fontos mindezen csoportok számára képzéseket és nyomon követési rendszereket bevezetni a hozzáférhetőségi szabványok gyakorlati alkalmazásának biztosítása érdekében.

20. A nyilvánosság számára hozzáférhető épületekben és egyéb helyeken való mozgás és tájékozódás kihívást jelenthet egyes fogyatékossgal élő személyek számára, ha nincsenek megfelelő jelzések, hozzáférhető információ és kommunikáció vagy támogató szolgáltatások. A 9. cikk 2. bekezdés d) és e) pontjai ezért kimondják, hogy az épületekben és más, a nyilvánosság számára nyitva álló helyeken a hozzáférhetőség elősegítése érdekében Braille-írással készült és könnyen érthető és olvasható jelzéseket kell elhelyezni, és hogy élő segítségnyújtást és közvetítőket kell biztosítani, ideértve az útmutatókat, olvasókat/olvasóprogramokat és szakképzett jelnyelvi tolmácsokat. Az ilyen jelzések, hozzáférhető információk és kommunikáció, valamint támogató szolgáltatások nélkül az épületeken belüli és azok

közötti tájékozódás és mozgás lehetetlenné válhat sok fogyatékossgal élő személy számára, különösen azok számára, akik a kognitív fáradtságban szenvednek.

21. Az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférés hiány komolyan aláassa és korlátozza a gondolat- és véleménynyilvánítás szabadságát és sok más alapvető jog és szabadság élvezetét a fogyatékossgal élők számára. Az Egyezmény 9. cikke 2. bekezdésének f) és g) pontjai ezért előírják, hogy a részes államok – kötelező hozzáférhetőségi szabványok alkalmazása révén – kötelesek támogatni az élő segítségnyújtást és a közvetítőket, többek között az útmutatókat, olvasókat/olvasóprogramokat és a szakképzett jelnyelvi tolmácsokat (2. bek. e)), előmozdítani más megfelelő segítségnyújtási és támogatási formákat az információhoz való hozzáférésük biztosítása érdekében; előmozdítani a fogyatékossgal élő személyeknek az új információs és kommunikációs technológiákhoz és rendszerekhez való hozzáférését, beleértve az Internetet is. Az információnak és kommunikációnak könnyen olvasható formátumban, augmentatív és alternatív írásmódokkal és módszerekkel kell elérhetőnek lennie a fogyatékossgal élő személyek számára, akik az ilyen formátumokat, módokat és módszereket használják.

22. Új technológiák segítségével kell előmozdítani a fogyatékossgal élő személyek teljes körű és egyenlő részvételét a társadalomban, de csak akkor, ha azokat úgy tervezik meg és állítják elő, hogy biztosítják számukra a hozzáférhetőséget. Az új beruházásoknak, kutatásnak és gyártásnak hozzá kell járulnia egyenlőtlenség megszüntetéséhez, és nem hozhatnak létre új akadályokat. Ezért a 9. cikk 2. bekezdés h) pontja felhívja a részes államokat, hogy korai szakaszban segítsék elő akadálymentes információs és kommunikációs technológiák és rendszerek tervezését, fejlesztését, előállítását és terjesztését, hogy ezek a technológiák és rendszerek minimális költséggel hozzáférhetővé váljanak. A hallásjavító rendszerek használata, beleértve a hallókészüléket és indukciós hurkot használókat támogató környezeti segítő rendszereket, továbbá az épületek vészhelyzeti kiürítése során a fogyatékossgal élő személyek általi használatra előre felszerelt személyliftek csak néhány példa a technológiai fejlesztésekre a hozzáférhetőség szolgálatában.

23. Mivel a hozzáférhetőség előfeltétel a fogyatékos személyek önálló életviteléhez, ahogy azt az Egyezmény 19. cikke előírja, valamint ahhoz, hogy teljes mértékben és egyenlően részt vegyenek a társadalomban, a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információs és kommunikációs technológiákhoz, valamint a nyilvánosan hozzáférhető vagy rendelkezésre álló létesítményekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés megtagadását a hátrányos megkülönböztetés összefüggésében kell vizsgálni. A részes államok általános kötelezettsége, hogy „megtegyenek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében” (4. cikk 1. bek. b)). „A részes államok megtiltanak a fogyatékossgal alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékossgal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet” (5. cikk 2. bek.). „Az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az ésszerű alkalmazkodást” (5. cikk 3. bek.).

24. Világosan meg kell különböztetni azt a kötelezettséget, hogy biztosítsák a hozzáférést minden újonnan tervezett, épített vagy gyártott tárgyhoz, infrastruktúrához, áruhoz, termékhez és szolgáltatáshoz, illetve az akadályok megszüntetésére és a meglévő fizikai környezethez és a nagyközönség számára nyitva álló meglévő közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítására vonatkozó kötelezettséget. A részes államok egy másik általános kötelezettsége, hogy „kutatásokat és fejlesztéseket valósítsanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során” (4. cikk 1. bek. f)). Minden új tárgyat, infrastruktúrát, árut, terméket és szolgáltatást úgy kell megtervezni, hogy az teljesen hozzáférhető legyen a fogyatékossgal élő személyek számára az egyetemes tervezés alapelveivel összhangban. A részes államok kötelesek biztosítani, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a meglévő fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és kommunikációhoz, valamint a nagyközönség számára nyitott szolgáltatásokhoz. Mivel azonban ezt a kötelezettséget fokozatosan kell megvalósítani, a részes államok határozott időkereteket kell létrehozniuk és megfelelő forrást kell hozzárendelniük a meglévő akadályok megszüntetéséhez. Emellett a részes államok kötelesek egyértelműen előírni a különböző hatóságok (beleértve a regionális és helyi hatóságokat is) és szervezetek (beleértve a magánjogi szervezeteket) feladatait, amiket teljesíteni kell a hozzáférhetőség biztosításához. A részes államok kötelesek tovább hatékony ellenőrzési mechanizmusokat is megkövetelni, amelyek biztosítják a hozzáférhetőséget és figyelemmel kísérik a hozzáférhetőségi

szabványok bevezetését elmulasztó szervezetekkel szemben hozott szankciókat.

25. A hozzáférhetőség csoportokhoz kapcsolódik, míg az ésszerű alkalmazkodás egyénekhez. Ez azt jelenti, hogy a hozzáférhetőség biztosításának kötelezettsége előzetes kötelezettség. Ezért a részes államok azt megelőzően kötelesek biztosítani a hozzáférhetőséget, hogy egyéni kérelmet nyújtanak be egy helyre való belépésre vagy szolgáltatás használatára. A részes államok kötelesek hozzáférhetőségi szabványokat felállítani, amiket fogyatékossgal élő személyek szervezeteivel egyeztetve kell meghatározni, és azokat elő kell írni a szolgáltatók, építetők és más érdekelt felek részére. A hozzáférhetőségi szabványoknak széles körűnek és szabványosítottaknak kell lennie. Azon egyének esetében, akik ritka károsodással élnek, amiket nem vettek figyelembe a hozzáférhetőségi szabványok kidolgozásakor vagy akik nem használják a hozzáférhetőség megvalósítása érdekében kínált a módokat, módszereket vagy eszközöket (például nem olvassák a Braille-írást), még a hozzáférhetőségi szabványok alkalmazása is elégtelen lehet a hozzáférés részükre való biztosításához. Ilyen esetekben ésszerű alkalmazkodást lehet alkalmazni. Az Egyezmény értelmében a részes államok nem engedhetik meg megszorító intézkedések alkalmazását arra való ürügyként, hogy elkerüljék a hozzáférhetőség fokozatos biztosítását a fogyatékossgal élő személyek számára. A hozzáférés végrehajtására vonatkozó kötelezettség *feltétel nélküli*, azaz a hozzáférhetőséget biztosítani köteles szervezet nem mentesül annak elmulasztása alól azzal, hogy a fogyatékos személyek hozzáféréseinek biztosításához kapcsolódó terhekre hivatkozik. Ezzel szemben az ésszerű alkalmazkodás kötelezettsége csak akkor áll fenn, ha a végrehajtása nem jelent indokolatlan terhet a szervezet számára.

26. Az ésszerű alkalmazkodás biztosításának kötelezettsége egy *ex nunc* kötelezettség, ami azt jelenti, hogy attól a pillanattól kezdve érvényesíthető, amikor egy károsodással élő személynek arra egy adott helyzetben szüksége van (például munkahelyen vagy iskolában), hogy az adott összefüggésben másokkal azonos alapon élvezhesse a jogait. Itt a hozzáférhetőségi szabvány lehet az indikátora, de nem tekinthető előíró jellegűnek. Az ésszerű alkalmazkodás eszközként alkalmazható az olyan egyén hozzáféréseinek biztosítására, aki adott helyzetben minősül fogyatékossgal élőknek. Az ésszerű alkalmazkodás célja az egyéni igazságosság elérése abban az értelemben, hogy biztosítja a diszkriminációmentességet vagy az egyenlőséget, figyelembe véve az egyén méltóságát, önrendelkezését és választásait. Így egy ritka károsodással élő személy olyan alkalmazkodást kérhet, ami a hozzáférhetőségi szabványon kívül esik.

III. A részes államok kötelezettségei

27. Annak ellenére, a hozzáférés biztosítása a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz, és a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatásokhoz gyakran előfeltétele a különböző polgári és politikai jogok fogyatékossgal élő személyek általi hatékony élvezetének, a részes államok biztosítani tudják, hogy a hozzáférést – amikor szükséges – fokozatos végrehajtás, valamint nemzetközi együttműködés révén érjék el. A megszüntetendő akadályok és korlátok azonosítására irányuló helyzetelemzés hatékonyan és rövid- vagy középtávú időkeretben elvégezhető. Az akadályokat folyamatos és szisztematikus módon, mégis fokozatosan kell megszüntetni.

28. A részes államok kötelesek nemzeti hozzáférhetőségi szabványokat elfogadni, hatályba léptetni és figyelemmel kísérni. Ha nincs megfelelő szabályozás hatályban, az első lépés a megfelelő jogi keretek elfogadása. A részes államok el kell végezniük a hozzáférhetőségre vonatkozó jogszabályok átfogó felülvizsgálatát a jogszabályokban és a végrehajtásban levő hézagok azonosítása, nyomon követése és kezelése érdekében. A fogyatékossgal foglalkozó törvények gyakran nem tartalmazzák az IKT-t a hozzáférhetőség meghatározásában, és a fogyatékossgal élők megkülönböztetéstől mentes hozzáférési jogaira vonatkozó jogszabályok az olyan területeken, mint a beszerzés, a foglalkoztatás és az oktatás, gyakran nem tartalmazzák az IKT-hez és az IKT-n keresztül kínált a modern társadalmakban központi szerepet betöltő árukhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférést. Fontos, hogy ezeknek a törvényeknek és rendeleteknek a felülvizsgálata és elfogadása a fogyatékossgal élő személyekkel és az azokat képviselő szervezetekkel (4. cikk 3. bek.), valamint az egyéb érintett felekkel szorosan egyeztetve történjen, ideértve a tudományos közösség és az építészeti szakmai szövetségének tagjait, a várostervezőket és a tervezőket. A jogszabályoknak magukban kell foglalnia az egyetemes tervezés elvét, azon kell alapulniuk, ahogy azt az Egyezményben megköveteli (4. cikk 1. bek. f)). Elő kell írniuk a hozzáférhetőségi szabványok kötelező alkalmazását és szankciókat, beleértve a bírságok, kell tartalmazniuk azokkal szemben, akik nem alkalmazzák őket.

29. Célszerű olyan hozzáférhetőségi szabványokat bevezetni, amelyek különböző területekkel kapcsolatban írják elő, hogy hozzáférhetőnek kell lenniük; ilyen például a fizikai környezet az építési és tervezési jogszabályokban, a közlekedés a nyilvános légi, vasúti, közúti és vízi közlekedési törvényekben,

az információ és a kommunikáció, és a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatások. Ugyanakkor a hozzáférhetőségnek át kell fognia az esélyegyenlőségről, az egyenlőségről és a részvételtől szóló és általános és speciális jogszabályokat a fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetés tilalma keretében. A hozzáférés megtagadását egyértelműen a hátrányos megkülönböztetés tiltott cselekményeként kell meghatározni. Azoknak a fogyatékos személyeknek, akiktől megtagadták a hozzáférést a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz, továbbá a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatásokhoz, a hatékony jogorvoslati eszközökkel kell rendelkezniük. A hozzáférhetőségi szabványok meghatározásakor a részes államoknak figyelembe kell venniük a fogyatékosággal élő személyek sokszínűségét, és biztosítaniuk kell, hogy biztosítsák a hozzáférhetőséget mindenfajta nemű, életkorú és fogyatékosággal élő személyek számára. A hozzáférhetőség biztosítása tekintetében a fogyatékosággal élő személyek sokszínűségének felölélése mint feladat egy része annak az elismerése, hogy egyes fogyatékosággal élő személyeknek emberi vagy állati segítségre van szüksége ahhoz, hogy élvezhessék a teljes hozzáférhetőséget (például: személyi segítség, jelnyelvi tolmácsolás, tapintható jelnyelvi tolmácsolás vagy segítő kutyák). Ki kell mondani például, hogy a segítő kutyák kitiltása egy adott épületből vagy nyitott térből a fogyatékoságon alapuló megkülönböztetés tiltott cselekményének minősül.

30. Meg kell állapítani az állami és magánvállalkozások által a különféle típusú károsodással élő személyek részére nyújtott különféle szolgáltatások hozzáférhetőségére vonatkozó minimális szabványokat. Az olyan hivatkozási eszközöket, mint például a szabványosítási tevékenységekre vonatkozó Távközlési Hozzáférhetőségi Ellenőrzési Lista (2006) című ITU-T ajánlás és a Távközlési hozzáférhetőségi irányelvek idősek és fogyatékosággal élő személyek részére (F.790 szánú ITU-T ajánlás) érvényesíteni kell, amikor az IKT-val kapcsolatos új szabványokat dolgoznak ki. Ez lehetővé tenné az egyetemes tervezés általánossá tételét a szabványok kidolgozásában. A részes állam kötelesek egy konkrét, kikényszeríthető és határidőkhöz kötött kritériumokkal rendelkező jogszabályi keretrendszer létrehozni annak a figyelemmel kísérésére és értékelésére, hogy a magánjogi jogalanyok hogyan módosítják és igazítják fokozatosan a korábban nem elérhető szolgáltatásaikat, hogy azok ezáltal elérhetővé váljanak. A részes államoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy minden újonnan beszerzett áru és szolgáltatás teljes mértékben hozzáférhető legyen a fogyatékosággal élő személyek számára. A fogyatékosággal élő személyekkel és az őket képviselő szervezetekkel szorosan egyeztetve minimum szabványokat kell kidolgozni az Egyezmény 4. cikkének 3. bekezdése szerint. A szabványok – nemzetközi együttműködés keretében – kidolgozhatók más részes államok és a nemzetközi szervezetekkel és ügynökségekkel együttműködésben is, összhangban az Egyezmény 32. cikkével. A részes államokat arra ösztönzik, hogy csatlakozzanak az ITU tanulmányi csoportjaihoz az Unió rádiótávközlési, szabványosítási és fejlesztési ágazataiban, amelyek aktívan közreműködnek a hozzáférhetőség bevezetésében a nemzetközi távközlési és IKT szabványok kidolgozása során és abban, hogy felhívják az ipar és a kormányok figyelmét arra, hogy növelni kell az IKT-hoz való hozzáférést a fogyatékosággal élő személyek számára. Az ilyen együttműködés hasznos lehet a nemzetközi szabványok kidolgozása és előmozdítása során, amelyek hozzájárulnak az áruk és szolgáltatások kölcsönös átjárhatóságához. A hírközléssel kapcsolatos szolgáltatások terén a részes államoknak a szabványosítás céljából biztosítaniuk kell a szolgáltatások legalább egy minimális minőségét, különösen a viszonylag új típusú olyan szolgáltatások esetében, mint a személyi segítség, a jelnyelvi tolmácsolás és taktilis aláírás.

31. A hozzáférhetőségre vonatkozó jogszabályaik felülvizsgálatakor a részes államoknak át kell tekinteniük és, ahol szükséges, módosítaniuk kell a jogszabályaikat, hogy megtiltsák a fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetést. Legalább az alábbi helyzeteket kell figyelembe venni a fogyatékoságon alapuló hátrányos megkülönböztetésként, ahol a hozzáférhetőség hiánya megakadályozta, hogy a fogyatékosággal élő személy hozzáférjen a nagyközönség számára nyitva álló szolgáltatáshoz vagy létesítményhez:

(a) Ahol a szolgáltatást vagy a létesítményt a megfelelő hozzáférhetőségi szabványok bevezetése után létesítették;

(b) Ha ésszerű alkalmazkodás révén hozzáférést kellett volna biztosítani a szolgáltatáshoz vagy a létesítményhez (amikor az létrejött).

32. A hozzáférhetőségre vonatkozó jogszabályaik felülvizsgálata részeként a részes államoknak figyelembe kell venniük a közbeszerzést is annak biztosítása érdekében, hogy a közbeszerzési eljárásaik magukban foglalják a hozzáférhetőségi követelményeket. Elfogadhatatlan, hogy közpénzeket használjanak fel arra, hogy a szolgáltatások és létesítmények hozzáférhetetlenségéből elkerülhetetlenül eredő egyenlőtlenséget hozzanak létre vagy állandósítsanak. Közbeszerzést kell alkalmazni az Egyezmény 5. cikke 4. bekezdésének rendelkezéseivel összhangban olyan pozitív intézkedések végrehajtásához, amelyek biztosítják a fogyatékosággal élő személyek hozzáférhetőségét és tényleges

egyenlőségét.

33. A részes államok kötelesek cselekvési terveket és stratégiákat elfogadni a hozzáférhetőség előtt álló meglévő akadályok azonosítására, időkereteket meghatározni konkrét határidőkkel, és biztosítani az akadályok megszüntetéséhez szükséges emberi és anyagi erőforrásokat. Az elfogadásuk után az ilyen cselekvési terveket és stratégiákat szigorúan végre kell hajtani. A részes államoknak meg kell erősíteniük a felügyeleti mechanizmusokat is a hozzáférhetőség biztosítása érdekében, és továbbra is elegendő pénzeszközöket kell rendelkezésre bocsátaniuk a hozzáférhetőség előtt akadályok megszüntetésére és a felügyeleti személyzet képzésére. Mivel a hozzáférhetőségi szabványokat gyakran helyben hajtják végre, a szabványok végrehajtásának felügyeletéért felelős helyi hatóságok folyamatos kapacitásépítése kiemelkedő fontosságú. A részes államok kötelesek hatékony ellenőrzési keretrendszert kidolgozni és megfelelő kapacitással és megfelelő mandátummal rendelkező hatékony ellenőrző testületeket létrehozni annak biztosítására, hogy a terveket, stratégiákat és a szabványosítást végrehajtsák és érvényesítsék.

IV. Kapcsolódás az Egyezmény egyéb cikkeihez

34. A részes államok kötelezettségét, hogy a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítsák a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz, valamint a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatásokhoz való hozzáférést, az egyenlőség és a megkülönböztetésmentesség szemszögéből kell vizsgálni. A fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz, valamint a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatásokhoz való hozzáférés megtagadása a fogyatékossgal alapuló hátrányos megkülönböztetés, amit az Egyezmény 5. cikke megtilt. A hozzáférhetőség biztosítását a *jövőre nézve* az egyetemes tervezéssel létrehozott áruk, szolgáltatások, berendezések és létesítmények fejlesztésére vonatkozó általános kötelezettség összefüggésben kell tekinteni (4. cikk 1. bek. f)).

35. A tudatosság növelése egyik előfeltétele a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény hatékony végrehajtásának. Mivel a hozzáférhetőséget gyakran szűken értelmezik, mint az épített környezethez való hozzáférhetőséget (ami jelentős, de csak egyik aspektusa a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítandó hozzáférésnek), a részes államoknak arra kell törekednie, hogy rendszeresen és folyamatosan növeljék a hozzáférhetőséggel kapcsolatos tudatosságot minden érdekelt fél tekintetében. A hozzáférhetőség mindent felölelő jellegével kell foglalkozni, biztosítva a hozzáférést a fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz és a szolgáltatásokhoz. A tudatosítás erősítése körében hangsúlyozni kell, hogy a hozzáférhetőségi szabványok betartásának kötelezettsége egyaránt vonatkozik az állami és a magánszektorra. Támogatni kell az egyetemes tervezés alkalmazását és azt az elképzelést, hogy a kezdetektől hozzáférhető módon való tervezés és építés költséghatékony és gazdaságos. A tudatosítás megerősítését a fogyatékossgal élő személyekkel, azok érdeképviseleti szervezeteivel és műszaki szakemberekkel együttműködve kell végezni. Különleges figyelmet kell fordítani a hozzáférhetőségi szabványok végrehajtásához és ellenőrzéséhez szükséges kapacitásépítésre. A médiának nemcsak a fogyatékossgal élő személyek számára készített saját programok és szolgáltatások tekintetében kell figyelembe vennie a hozzáférhetőséget, hanem aktív szerepet kell vállalnia a hozzáférhetőség előmozdításában és a tudatosság erősítéséhez való hozzájárulásban.

36. A fizikai környezethez, a közlekedéshez, az információhoz és a kommunikációhoz, valamint a nyilvánosság számára elérhető szolgáltatásokhoz való teljes hozzáférés biztosítása valóban létfontosságú előfeltétele az Egyezményben foglalt számos jog hatékony élvezetének. Veszélyhelyzetekben, természeti katasztrófák és fegyveres konfliktus esetén a segélyhívó szolgálatoknak elérhetőnek kell lennie a fogyatékossgal élő személyek számára, különben nem lehet megmenteni az életüket vagy megóvni a jólétüket (11. cikk). A hozzáférhetőséget prioritásként kell beépíteni a katasztrófa utáni újjáépítési erőfeszítésekbe. Ezért a katasztrófakockázatok csökkentésének hozzáférhetőnek és a fogyatékossgal is kiterjedőnek kell lennie.

37. Nem lehet hatékony hozzáférés az igazságszolgáltatáshoz, ha az épületek, amelyekben a bűnüldöző szervek és a bíróságok működnek, fizikailag nem hozzáférhetők, vagy ha a szolgáltatások, az információ és a kommunikáció, amit adnak, nem hozzáférhető a fogyatékossgal élő számára (13. cikk). A védett házaknak, támogató szolgáltatásoknak és eljárásoknak mind hozzáférhetőnek kell lennie annak érdekében, hogy hatékony és érdemi védelmet nyújtsanak az erőszakkal, a visszaéléssel és a kizsákmányolással szemben a fogyatékossgal élő személyek, különösen a nők és a gyermekek számára (16. cikk). A hozzáférhető környezet, közlekedés, információ és kommunikáció, valamint szolgáltatások a fogyatékossgal élő személyek saját helyi közösségeikbe való befogadásának és önálló életvitelének előfeltételét képezik (19. cikk).

38. A 9. és 21. cikk az információ és kommunikáció kérdésében metszi egymást. A 21. cikk előírja, hogy a részes államok „részes államok minden szükséges intézkedést megtesznek annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon, az általuk megválasztott kommunikációs formán keresztül gyakorolhassák a szólásszabadság és a véleménynyilvánítás szabadságának jogát, beleértve az információk és elgondolások keresésének, befogadásának és közlésének szabadságát”. Majd részletesen leírja, hogy a gyakorlatban hogyan kell biztosítani az információhoz és kommunikációhoz való hozzáférhetőséget. Megköveteli, hogy a részes államok „a lakosság számára készült tájékoztatást időben, hozzáférhető formában és a fogyatékossgal élő személyek számára (21. cikk a)). Ezen túlmenően kimondja, hogy „a hivatali érintkezés során lehetővé kell tenni a jelnyelv, a Braille-írás, az alternatív és augmentatív kommunikáció, valamint minden egyéb, a fogyatékossgal élő személyek által választott kommunikációs formák, eszközök és módzatok használatát” (21. cikk b)). A nyilvánosság számára, akár az interneten keresztül is, szolgáltatást nyújtó magánjogi jogalanyokat ösztönzi, hogy az információkat és a szolgáltatásokat a fogyatékossgal élő személyek számára is hozzáférhető és igénybe vehető formában nyújtsák (21. cikk c)), és ösztönzi a tömegtájékoztatást, beleértve az információk internetes szolgáltatás útján terjesztőit, hogy a szolgáltatásaikat fogyatékossgal élő személyek számára hozzáférhetővé tegyék (21. cikk d)). A 21. cikk azt is megköveteli, hogy a részes államok elismerjék és támogassák a jelnyelv használatát az Egyezmény 24., 27., 29. és 30. cikkeivel összhangban.

39. Az iskolákat elérő hozzáférhető közlekedés, hozzáférhető iskolaépületek és hozzáférhető információ és kommunikáció nélkül a fogyatékossgal élő személyeknek nem volna lehetősége az oktatáshoz való joguk gyakorlására (az Egyezmény 24. cikke). Ezért az iskoláknak hozzáférhetőnek kell lennie, amit az Egyezmény 9. cikke 1. bekezdésének a) pontja egyértelműen rögzít. Ugyanakkor a befogadó oktatás egész folyamatának hozzáférhetőnek kell lennie: nemcsak az épületeknek, hanem minden információnak és kommunikációnak, beleértve a környezeti vagy FM rendszereket, a támogató szolgáltatásokat és az ésszerű alkalmazkodást is az iskolákban. A hozzáférhetőség elősegítése érdekében az oktatásnak, valamint az iskolai tantervek tartalmának elő kell segítenie a Braille-írás, az alternatív írásmódok, az alternatív és augmentatív módok, a kommunikáció, a tájékozódás és a közlekedés formáinak és eszközeinek elsajátítását, és azokat ilyen módon is oktatni kell (24. cikk 3. bek. a)), különös tekintettel a vak, siket és siketvak diákok által használt megfelelő nyelvekre és kommunikációs módokra és eszközökre. A tanítási módszereknek és eszközöknek hozzáférhetőnek kell lenniük, és a tanítást hozzáférhető környezetben kell végezni. A fogyatékossgal élő diákok egész környezetét úgy kell megtervezni, hogy támogassa a befogadást és biztosítsa az egyenlőségüket az oktatásuk teljes folyamatában. Az egyezmény 24. cikkének teljes körű végrehajtását az egyéb alapvető emberi jogi egyezményekkel, valamint az ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete az oktatásban alkalmazott megkülönböztetés elleni küzdelemről szóló egyezményének rendelkezéseivel együtt kell nézni.

40. Az egészségügyi és szociális védelem elérhetetlen lenne a fogyatékossgal élő személyek számára, ha nem férhetnének hozzá azokhoz a létesítményekhez, ahol az említett szolgáltatásokat végzik. Még akkor is, ha maguk az épületek, amelyekben az egészségügyi és szociális védelmi szolgáltatásokat végzik, hozzáférhetőek, a fogyatékossgal élő személyek a hozzáférhető közlekedés nélkül nem képesek azokra a helyekre utazni, ahol a szolgáltatásokat végzik. Az egészségügyi ellátás nyújtásával kapcsolatos minden információnak és kommunikációnak hozzáférhetőnek kell lennie jelnyelven, Braille-írással, hozzáférhető elektronikus formátumokban, alternatív írásmódokkal, és augmentatív és alternatív módokon, eszközökön és kommunikációs formátumokban. Különösen fontos figyelembe venni a hozzáférhetőség nemi alapú dimenzióját az egészségügyi ellátás során, különösen a fogyatékossgal élő nők és lányok reprodukív egészségügyi ellátása során, beleértve a nőgyógyászati és szülészeti szolgáltatásokat.

41. A fogyatékossgal élő személyek nem élvezhetik hatékonyan az Egyezmény 27. cikkében ismertetett munkához és foglalkoztatáshoz való jogukat, ha maga a munkahely nem hozzáférhető. Ezért a munkahelyeknek hozzáférhetőnek kell lennie, amit a 9. cikk 1. bekezdésének a) pontja egyértelműen rögzít. A munkahely adaptálásának elutasítása a fogyatékossgal élő hátrányos megkülönböztetés tiltott cselekményét valósítja meg. A munkahely fizikai hozzáférhetőségén felül a fogyatékossgal élő személyeknek hozzáférhető közlekedésre és támogatási szolgáltatásokra van szükséges, hogy eljussanak a munkahelyükre. A munkára, az álláshirdetésekre, a kiválasztási folyamatokra és a munkafolyamat részét képező munkahelyi kommunikációra vonatkozó minden információnak hozzáférhetőnek kell lennie jelnyelven, Braille-írással, hozzáférhető elektronikus formátumban, alternatív írásmódokkal és augmentatív és alternatív módokon, eszközökön és kommunikációs formátumokban. Minden szakszervezeti és a munkajogi jognak, valamint a képzési lehetőségeknek és munkaköri minősítéseknek

hozzáférhetőnek kell lennie. Például a munkavállalók és képzett személyek idegen nyelvi vagy számítógépes tanfolyamait hozzáférhető környezetben kell tartani hozzáférhető formában, módokon, eszközökön és formátumokban.

42. Az Egyezmény 28. cikke foglalkozik a fogyatékossgal élő személyek megfelelő életszínvonalával és szociális védelmével. A részes államoknak meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy mind a többségi, mind a fogyatékossg-specifikus szociális védőintézkedéseket és szolgáltatásokat hozzáférhető módon és hozzáférhető épületekben végezzék, és hogy a rájuk vonatkozó minden információ és kommunikáció hozzáférhető legyen jelyelven, Braille-írással, hozzáférhető elektronikus formátumban és alternatív írásmódokkal, továbbá augmentatív és alternatív módokon, eszközökön és kommunikációs formátumokban. A szociális lakhatási programoknak olyan lakhatást kell kínálniuk, amik – többek között – hozzáférhetőek a fogyatékossgal élő személyek és az idősek számára.

43. Az Egyezmény 29. cikke garantálja a fogyatékossgal élő személyek számára a jogot a politikai életben és közéletben való részvételre, valamint a közügyek vitelében való részvételre. A fogyatékossgal élő személyek nem lennének képesek ezen jogok egyenlő és hatékony gyakorlására, ha a részes államok nem biztosítanák, hogy a választási eljárások, létesítmények és anyagok megfelelőek, hozzáférhetőek és könnyen érthetőek és használhatóak legyenek. Fontos az is, hogy a politikai találkozók és a nyilvános választásokon részt vevő politikai pártok vagy egyéni jelöltek által használt és előállított anyagok is hozzáférhetőek legyenek. Ellenkező esetben a fogyatékossgal élő személyeket megfosztják a joguktól, hogy egyenlő módon részt vegyenek a politikai folyamatban. A közhivatalba megválasztott fogyatékossgal élő személyeknek egyenlő esélyekkel kell rendelkezniük a megbízatásuk teljesítésére teljes egészében hozzáférhető módon.

44. Mindenkinnek joga van a művészetek élvezéséhez, a sportban való részvételhez, és hogy szállodákba, éttermekbe és bárókba menjen. Azonban a kerekesszéket használók nem tudnak elmenni egy koncertre, ha koncertteremben csak lépcsők vannak. A vakok nem élvezhetik a festményt, ha arról nincs leírás, amit hallhatnak a galériában. A hallássérült személyek nem élvezhetik a filmet, ha nincsenek feliratok. A siketek nem élvezhetik a színházi előadást, ha nincs jelyelvi tolmácsolás. Az értelmi fogyatékossgal élő emberek nem élvezhetik a könyvet, ha nincs könnyűen olvasható változata vagy augmentatív és alternatív módokon készült változata. Az Egyezmény 30. cikke előírja, hogy a részes államok ismerjék el a fogyatékossgal élő személyek jogát a kulturális életben másokkal azonos alapon való részvételre. A részes államok kötelesek minden megfelelő intézkedést megtenni annak biztosítására, hogy a fogyatékossgal élő személyek:

- (a) hozzáférhető formában jussanak hozzá a kulturális anyagokhoz;
- (b) hozzáférhető formában jussanak hozzá a televízió műsoraihoz, filmekhez, színházhoz és más kulturális tevékenységekhez;
- (c) hozzáférjenek a kulturális előadások vagy szolgáltatások helyszínéhez, mint például a színházhoz, múzeumhoz, mozihoz, könyvtárhoz és utazási irodához, továbbá lehetőség szerint hozzáférjenek az emlékművekhez és a jelentősebb nemzeti kulturális helyszínekhez.

A nemzeti örökség részét képező kulturális és történelmi emlékekhez való hozzáférés biztosítása bizonyos körülmények között valóban kihívás lehet. Azonban a részes államoknak törekedniük kell arra, hogy hozzáférést biztosítsanak ezekhez a helyekhez. Számos műemléket és nemzeti kulturális jelentőségű helyek tettek hozzáférhetővé oly módon, ami megőrzi a kulturális és történelmi identitást és az egyediséget.

45. „A részes államok megfelelő intézkedéseket tesznek a fogyatékossgal élő személyek alkotó, művészi és szellemi képességei fejlesztésének és hasznosításának lehetővé tételére” (30. cikk 2. bek.). „A részes államok a nemzetközi joggal összhangban minden szükséges lépést megtesznek annak biztosítására, hogy a szellemi tulajdonjogokat védő jogszabályok ne jelentsenek ésszerűtlen vagy megkülönböztető akadályt a fogyatékossgal élő személyek kulturális anyagokhoz történő hozzáféréseivel szemben” (30. cikk 3. bek.). A Szellemi Tulajdon Világszervezete által 2013 júniusban elfogadott, a kiadott művek vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek általi hozzáféréseinek lehetővé tételéről szóló marakeshi szerződésnek kellene biztosítania a kulturális anyagokhoz való indokolatlan vagy diszkriminatív korlátok nélküli hozzáférést a fogyatékossgal élők számára, beleértve a külföldön vagy egy másik országban egy kisebbség tagjaként élő fogyatékossgal élő személyeket, akik ugyanazt a nyelvet vagy kommunikációs eszközt használják, különösen azok, akik számára kihívást jelent a klasszikus nyomtatott anyagokhoz való hozzáférés. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény előírja, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos

alapon jogosultak sajátos kulturális és nyelvi identitásuk elismerésére és támogatására. A 30. cikk 4. bekezdés hangsúlyozza a jelnyelvek és a siket kultúra elismerését és támogatását.

46. Az Egyezmény 30. cikk 5. bekezdése előírja, hogy azzal a céllal, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon vehessenek részt a rekreációs, szabadidős és sporttevékenységekben, a részes államok meghozzák a megfelelő intézkedéseket annak érdekében, hogy:

(a) a lehető legnagyobb mértékben bátorítsák és előmozdítsák a fogyatékossgal élő személyek részvételét a „mainstream” sporttevékenységekben, minden szinten;

(b) biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek számára a fogyatékossgal típusához igazodó, speciális rekreációs és sporttevékenységek szervezésének, fejlesztésének és az ezekben való részvételnek a lehetőségét, valamint hogy e célból ösztönözzék a megfelelő oktatás, edzés és a szükséges források biztosítását, másokkal azonos alapon;

(c) biztosítsák a fogyatékossgal élő személyek hozzáférését a sport-, üdülési és turisztikai helyszínekhez;

(d) biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek más gyermekekkel egyenlő hozzáféréssel bírjanak a játékokhoz, rekreációs, sport- és üdülési tevékenységekhez, beleértve az iskolarendszerben előforduló ilyen tevékenységeket;

(e) biztosítsák, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a rekreációs, szabadidős, sport- és turisztikai tevékenységeket szervezők által nyújtott szolgáltatásokhoz.

47. Az Egyezmény 32. cikkében írt nemzetközi együttműködés jelentős eszköz lehet a hozzáférhetőség és az egyetemes tervezés előmozdításában. A Bizottság javasolja, hogy a nemzetközi fejlesztési ügynökségek ismerjék el az IKT és egyéb hozzáférési infrastruktúrák javítását célzó projektek támogatásának jelentőségét. A nemzetközi együttműködés keretében végzett minden új beruházást a meglévő akadályok megszüntetésének ösztönzésére és az új korlátok létrejöttének megakadályozása kell fordítani. Elfogadhatatlan a közpénzek felhasználása új egyenlőtlenségek konzerválására. Minden új tárgynak, infrastruktúrának, szolgáltatásnak, árunak, terméknek és szolgáltatásnak teljes mértékben hozzáférhetőnek kell lennie a fogyatékossgal élő személyek számára. A nemzetközi együttműködést nem csupán a hozzáférhető árukba, termékekbe és szolgáltatásokba való befektetésre kell használni, hanem a know-how és a hozzáférhetőséget biztosító helyes gyakorlatokra vonatkozó információ kicserélésére olyan módokon, amik kézzelfogható változásokat hoznak, amelyek milliányi fogyatékossgal élő személy életét tehetik jobbá világszerte. A szabványosítás terén végzett nemzetközi együttműködés is fontos ugyanúgy, mint az a tény, hogy támogatni kell a fogyatékossgal élő személyek szervezeteit, hogy részt vehessenek a hozzáférhetőségi szabványok fejlesztésére, bevezetésére és figyelemmel kísérésére vonatkozó országos és nemzetközi folyamatokban. A hozzáférhetőségnek minden fenntartható fejlődési erőfeszítés szerves részének kell lennie, különösen a 2015 utáni fejlesztési menetrend keretében.

48. A hozzáférhetőség monitorozása az Egyezmény megvalósítása nemzeti és nemzetközi monitorozásának rendkívül fontos aspektusa. Az Egyezmény 33. cikke megköveteli, hogy a részes államok a kormányzaton belül jelöljenek ki egy vagy több koordinációs pontot az Egyezmény végrehajtására vonatkozó ügyekre és hozzanak létre egy vagy több független mechanizmust magában foglaló keretrendszer az Egyezmény végrehajtásának ellenőrzésére. A civil társadalmat is be kell vonni az ellenőrzési folyamatokba és azokban való teljes részvételüket biztosítani kell. Alapvető fontosságú, hogy a 33. cikk alapján létrehozott szervekkel megfelelően egyeztessenek a 9. cikk megfelelő végrehajtását szolgáló intézkedések tervezésekor. E szervek számára érdemi lehetőséget kell biztosítani többek között arra, hogy részt vegyenek a nemzeti hozzáférhetőségi szabványok megfogalmazásában, észrevételezzék a meglévő és a tervezett jogszabályokat, jogszabály-tervezeteket és politika szabályozási javaslatot nyújtsanak be, és teljes mértékben részt vegyenek a tudatosságnövelő és oktatási kampányokban. Az Egyezmény végrehajtása nemzeti és nemzetközi ellenőrzését hozzáférhető módon kell lefolytatni, ami elősegíti és biztosítja a fogyatékossgal élő személyek és azok érdekképviselői szervezeteinek hatékony részvételét. Az Egyezmény 49. cikke előírja, hogy az Egyezmény szövegét hozzáférhető formátumban is rendelkezésre kell bocsátani. Ez újítás egy nemzetközi emberi jogi egyezményben és úgy kell tekinteni, hogy a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló Egyezmény precedenst teremt ebben a tekintetben minden jövőbeni egyezmény számára.